

Laudatio

Uitgesproken door Jacques van Rensch bij de toekenning op 22 juni 2017 van de Habetspenning aan de redactie van de *Geschiedenis van de literatuur in Limburg*, bestaande uit Lou Spronck, Ben van Melick en Wiel Kusters en uitgereikt aan Lou Spronck als voorzitter van de redactie.

Het was met enige aarzeling dat ik inging op het verzoek van het bestuur van het Koninklijk Limburgs Geschied- en Oudheidkundig Genootschap om hier vandaag de *laudatio* uit te spreken over de *Geschiedenis van de Literatuur in Limburg* en de auteurs daarvan. Want hoewel ik mij als archivaris en rechtshistoricus beroepshalve altijd heb beziggehouden met geschreven teksten en zelfs literaire collecties onder beheer heb, overstijgt een inhoudelijk vakkundig oordeel toch enigszins mijn competentie. Archiven bevatten veelal zorgvuldig geredigeerde juridische teksten, maar de neerslag van deze vorm van creativiteit wordt door de auteurs van de *Geschiedenis* niet gerekend tot literaire productie in Limburg. Een beetje jammer is het wel. Want Limburg kent een lange traditie van het uitgeven van rechtsbronnen (men denke slechts aan het werk van Janssen de Limpens), waarbij zeker ook met ere mag worden genoemd de naamgever van de penning, Jos Habets, die op dit gebied verschillende publicaties op zijn naam heeft staan, in het bijzonder zijn in 1891 uitgegeven *Limburgsche Wijsdommen*.¹ Zo zou de daarin opgenomen vroeg zestiende-eeuwse beschrijving van de schenking door koning Zwentibold van de Graetheide aan de omliggende dorpen² zeker niet hebben misstaan naast andere in het boek behandelde kronieken. En zo is het ook jammer dat de vijf charters in de zogenaamde Maaslandse taal, geschreven in het laatste decennium van de dertiende eeuw, en in 1970 gepubliceerd door Jef Notermans³ en in 2011 nog eens door Paul Nève uitgegeven⁴, aan de aandacht zijn ontsnapt. Habets, zich bedienend van het pseudoniem J.B. Hesta, heeft met zijn 'uitstapjes naar het land der letteren' de opname in deze literatuurgeschiedenis ook gehaald, maar met de hakken over de

- 1 Habets, J., *Limburgsche Wijsdommen, Dorpscostumen en Gewoonten, bevattende voornamelijk Bank- Laaf- en Boschrechten* (Werken der Vereeniging tot Uitgave der Bronnen van het Oude Vaderlandsche Recht, Eerste Reeks, nr. 12), 's-Gravenhage 1891.
- 2 Habets, *Limburgsche Wijsdommen*, 390-396.
- 3 Notermans, J.M.G., *Vijf charters van vóór 1300 in zogenaamd Maaslandse Taal geschreven op Sint Pieter en in Tricht*, Maastricht 1970.
- 4 Nève, P.L., *De dertiende-eeuwse schepenoorkonden van Maastricht en Sint Pieter met enige latere transfixen, alsmede een schets van het juridisch statuut van onroerend goed te Maastricht*, (Werken uitgegeven door Limburgs Geschied- en Oudheidkundig Genootschap, nr. 21), Maastricht 2012, passim.

sloot.⁵ Zijn talenten lagen vooral op het terrein van de algemene Limburgse geschiedenis en de archeologie.

U merkt, dames en heren, ik probeer vanuit mijn eigen vakgebied een kritische toon aan te slaan over het monumentale werk dat hier voorligt. En dat zullen anderen vanuit hun vakgebied misschien ook doen. Kritieken, wensen, omissies, ze zullen er zeker zijn. En de auteurs/redactieleden hebben dat zelf wel aangevoeld en zich ook ingedekt. Want in hun verantwoording leggen zij uitvoerig rekenschap af van hun werkwijze en selectiemethode, waarmee een deel van de kritiek direct wordt gepareerd. Dat defensief is niet alleen bedoeld om zich te verweren, het laat ook zien met welke problemen de auteurs bij de selectie van hun werk hebben geworsteld. Ik kom daar zo aanstonds nog op terug.

Binnen Limburgs Geschied- en Oudheidkundig Genootschap vormen commissies gericht op een bepaald thema als het ware een soort laboratoria, waar wordt geprobeerd de kennis van de geschiedenis te vergroten. Dat geldt ook voor de in januari 2011 door het hoofdbestuur ingestelde Commissie Literatuurgeschiedenis. Het resulteerde in de tweede helft van 2012 in een blauwdruk die op 31 januari 2013 werd uitgereikt. Die werkelijke datum is heel wat voortvarender dan in de Inleiding van het boek staat, want daar wordt als datum van presentatie 31 januari 3013 (!) genoemd.⁶ U merkt, het rode potlood is mij niet vreemd.

Dat dit omvangrijk boek geen millenniumproject werd, maar een productietijd van vier jaar kende, mag alleszins een prestatie van formaat worden genoemd. En het was van meet af aan een project met ambitie, zowel inhoudelijk (waarover zo aanstonds nog een enkel woord), maar ook omdat daarnaast, in dezelfde periode de drie omvangrijke delen van *Limburg. Een geschiedenis* het levenslicht zagen⁷. Daarin nam Lou Spronck in het laatste deel ook nog een hoofdstuk letterkunde van de 17^e tot en met de 20^e eeuw voor zijn rekening.⁸

Samen met zijn mederedacteuren Ben van Melick en Wiel Kusters, die zelf ook auteurs waren en daarmee een dubbele taak hadden, zorgde hij voor deze uitgave. En in hun kielzog wil ik ook de namen noemen van de andere auteurs: Ludo Jongen voor de Middeleeuwen, Herman van Horen en Hannie van Horen-Verhoosel voor de Vroegmoderne Tijd, Peter Winckels voor de overgang van de negentiende naar de twintigste eeuw en Jos Perry voor de oorlogsperiode. Een betrekkelijk klein, maar slagvaardig team dus, geassisteerd door een reeks informanten en deskundigen op bepaalde deelterreinen, en daarmee een ideale combinatie tussen het werk van de eenzame eenling en een vaak moeilijk te beheersen grote groep schrijvers. Vele koks bederven immers de brij.

5 Spronck, L., Melick, B. van en Kusters, W. [red.], *Geschiedenis van de literatuur in Limburg*, Nijmegen 2016, 273-274.

6 Spronck e.a., *Geschiedenis van de literatuur*, 16.

7 Tummers, P., Berkvens, L., e.a. (red.), *Limburg. Een geschiedenis*, 1-3, Maastricht 2015.

8 Spronck, L. 'Letterkunde', in: *Limburg. Een geschiedenis*, 251-278.

Wanneer bestaande of in de toekomst nog op te richten commissies van het Genootschap over een vergelijkbare dadendrang beschikken, dan belooft dat een bloeiende toekomst voor de Limburgse geschiedschrijving. Een goede formule voor de daarbij te volgen werkwijze lijkt met dit boek te zijn gegeven.

In de Inleiding geeft de redactie een overzicht van de problemen waarvoor zij stond bij de aanvang van dit werk: wat is literatuur? Wat is Limburgse literatuur? Hoe breed moet het onderzoeksveld zijn, zowel geografisch als in tijd? Hoe behandelen wij het probleem van de meertaligheid, de rol van het dialect en zo voorts? Voor eenieder die vertrouwd is met de Limburgse geschiedenis klinken zulke overwegingen niet bijzonder origineel. Maar ze zijn wel alleszins reëel en min of meer inherent aan de Limburgse geschiedenis. Auteurs en redactie zijn niet bij die overwegingen blijven steken, maar hebben een keuze gemaakt. Ieder op hun eigen manier en eigen invalshoek. En de breedte daarvan heeft een uitzonderlijke rijke oogst opgeleverd, misschien meer dan ze zelf gedacht hadden. In beginsel hebben de auteurs, zo denk ik, geprobeerd een synthese te geven van wat er over een bepaalde periode bekend was, maar soms is dat door de geringe hoeveelheid bronnen en het verbrokkelde karakter daarvan moeilijk. Maar in alle gevallen hebben ze zoveel vergeten historische feiten en biografische bijzonderheden aan het licht gebracht, dat het werk soms niet alleen een bijna encyclopedisch karakter krijgt, maar ook veel nieuws bevat. Wellicht geven sommigen de voorkeur aan een handzaam boek met in een paar lijnen 'het grote verhaal', maar ik denk dat de waarde van die rijkdom aan informatie in een echt naslagwerk zoals dit, bepaald niet mag worden onderschat als bron en wegwijzer voor verder onderzoek.

Een tweede aspect aan dit boek, ook wel een beetje met het voorgaande samenhangend, is dat deze Geschiedenis van de literatuur in Limburg zich niet beperkt tot literatuur als losstaand verschijnsel, maar wordt beschreven in een voortdurende wisselwerking met de algemene geschiedenis van Limburg. Die samenhangende benadering heeft grote meerwaarde. Je kunt allerlei aspecten van de geschiedenis van de literatuur niet goed begrijpen zonder achtergrondkennis van de ingewikkelde territoriale geschiedenis van deze gebieden. Voor de meer recente tijd komt daarbij een brede context van de economische, sociale, religieuze en culturele verhoudingen binnen deze provincie, waarbinnen de Limburgers opgroeiden en leefden. Men denke slechts aan de mijnbouw, het katholicisme en de betekenis van de dialecten. Die in tal van opzichten van de rest van Nederland afwijkende geschiedenis is zowel een sterk als zwak punt. Sterk omdat de Limburgse geschiedenis, en dat geldt ook voor de literatuur, aanknoopt bij ontwikkelingen in gebieden die thans tot het ons omringende buitenland behoren of ontwikkelingen die niet algemeen Nederlands zijn, maar ook zwak omdat in de grote centra vaak moeilijk de belangstelling valt te wekken voor wat zich in de periferie afspeelt.

Een laatste bijzonderheid die ik hier voor het voetlicht wil brengen is dat in dit boek, ongeveer beginnend met de middeleeuwse Sint-Servaaslegenden, grote aandacht wordt besteed aan de hedendaagse Limburgse literatuur, niet alleen als een inventarisatie van wat er

is, maar ook vanuit het perspectief in hoeverre die Limburgse literatuur zich onderscheidt van andere literatuur en een eigen identiteit heeft. Het hedendaagse literaire bedrijf in Limburg wordt in ieder geval goed in kaart gebracht. De lange reeks bekende namen doorlezend becroop mij enigszins het gevoel: 'wie hier niet bij staat, telt in ieder geval niet echt mee'. Het is niet aan mij daar een oordeel over te geven. Alleen, en dat is misschien een wat prikkelende gedachte mijnerzijds, wie van hen zou er in 2117, bij de dan inmiddels geheel herziene vijftiende druk van dit boek, nog bij zijn?

Ter afsluiting. Het is geenszins mijn bedoeling hier een echte inhoudelijk recensie te geven. Deze Geschiedenis van de Literatuur in Limburg is een eerste inventarisatie, het werk is zeker nog niet volledig, er vallen zeker nog verborgen schatten te ontdekken, er blijven nog tal van vragen onbeantwoord, er zijn ook lijnen voor toekomstig onderzoek uitgezet en misschien vinden sommigen dat het heel anders moet, maar er is nu een basisoverzicht. Terzijde, en dat valt buiten het eigenlijke thema van deze *laudatio*, is dat ook een oproep het literaire erfgoed in onze bibliotheken en archieven zowel in zijn fysieke vorm goed te beheren en alsook met moderne technieken te ontsluiten. Dit boek zet in ieder geval de deur naar die schatkamer en het verder onderzoek daarvan open. Daarmee is de toekenning van de Habetspenning aan de redactie voor het heden een erkenning voor een geleverde prestatie, maar ook een aanmoediging voor anderen om op een vergelijkbare wijze onderzoek ter hand te nemen.

In dat opzicht is de voorlaatste zin van dit boek een beetje een anticlimax:

'Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of welke andere wijze dan ook zonder voorafgaande toestemming van de uitgever'.

Ik begrijp de betekenis van de strenge juridische zin heel goed. Maar ik zou liever willen afsluiten met een wens en uitnodiging:

'Redactie en uitgever wensen dat alles van de inhoud van deze uitgave zoveel mogelijk bekend wordt gemaakt bij een breed publiek, op welke wijze dan ook, en daar geven zij graag ruim baan voor'.